

ZA PRAVDU A SPRÁVEDLNOST

Křesťansko - demokratické sdružení Střední a Východní Evropy
v Austrálii, Flat 5, 159 Melrose Street, North Melbourne, Vic., 3051

Neperiodický bulletin České vydání Č. 9 Duben 1990

P O D N I K

I

Řecký filosof Sokrates, který stál u základů evropské civilizace, se proslavil svými rozhovory, ve kterých promyšlenými otázkami nutil lidi k přemýšlení, zejména však k tomu, aby logickým rozбором situací a rozumovými uzávěry prohlubovali a opravovali své zaběhané představy o společnosti, mravnosti, spravedlnosti, přátelství a o mnoha jiných základních otázkách života.

Těmito sokratovskými otázkami, tímto čeráním vod a narušováním návykových myšlenkových nánosů byly položeny základy řecké filosofie a celé dynamiky evropské civilizace, která se velmi lišila od ustálených civilizací asijských.

Názory, které dnes většinou převládají o postavení lidské osoby v hospodářském podnikání, jsou tak zmatené a zamlžené, že přímo volají o sokratovský přístup zneklidňujících otázek, které narušují návykovou setrvačnost a povrchní emocionální lákavost falešných idejí.

Poněvadž člověk není výrobním prostředkem - a to musíme připomínat znovu a znovu - ale je spolupracovníkem v podniku, má proto právo klást otázky a podávat návrhy a doporučení na závodních schůzích. Závodní rada pak takové návrhy a doporučení, které jsou výsledkem debat na závodních schůzích a na schůzích závodní rady, přednáší ředitelství podniku. Poněvadž někdy jde o návrhy a doporučení v záležitostech hospodářských, nemá závodní rada právo o nich spolurozhodovat, neboť takové problémy musejí řešit odborníci, a to v zájmu celého podniku, tedy i v zájmu zaměstnanců.

O hospodářských problémech má závodní rada právo rozhodovat spolu s ředitelstvím jen výjimečně, a to tehdy, když hospodářské rozhodování postihuje celé osazenstvo, nebo jeho velkou část, jako na příklad zastavení neb podstatné omezení výroby jednoho neb více oddělení podniku, přenesení oddělení na jiné místo, které je vzdálené, sloučení podniku s jiným podnikem, zavedení nových pracovních metod, které nejsou vyžadovány technickým pokrokem, podstatné změny výrobních plánů a výrobního oboru, které nejsou vyžadovány změnami situace celého trhu v onom odvětví.

V případě neshod závodní rady s ředitelstvím podniku v oblasti práva spolurozhodování rozhoduje zvláštní soud, který bere v úvahu i potřeby obecného dobra celé společnosti.

Zájmy zaměstnanců se musejí uplatňovat i v dozorčí radě obchodní společnosti, a proto nejméně jedna třetina členů dozorčí rady má být z řad zaměstnanců a má být volena všemi zaměstnanci podniku v tajném hlasování při rovnosti všech hlasů.

Právo spolurozhodovat má závodní rada v záležitostech sociálních, jako na příklad začátek a konec práce, pracovní přestávky, pořadí dovolených atd. a v záležitostech zaměstnaneckých, jako na příklad zařazování a přeřazování zaměstnanců, jejich propouštění atd.

Tento program spolupůsobení / spolupečování/ se netýká podniků rodinných, podniků, které mají méně než šest zaměstnanců, institucí politických, kulturních, vědeckých, uměleckých a náboženských a také ne autonomních institucí a neplatí také pro zaměstnance státní. V některých případech se ovšem ustavují závodní výbory s určitou pravomocí v záležitostech sociálních a zaměstnaneckých.

Zaměstnanecké akcie

Okružní list Jana Pavla II. " O lidské práci" zdůrazňuje jednak, že práce je "podstatným klíčem pro řešení celé sociální otázky", že kapitál nemůže být oddělován od práce, že zájmy práce nemohou být postaveny proti zájmům kapitálu a naopak, a jednak jde ve svých požadavcích tak daleko, že klade do popředí v kap.14. "návrhy na společné vlastnictví výrobních prostředků", podíl dělníků na řízení a zisku a tak zvané zaměstnanecké akcie.

V téže kapitole čteme dále, že převzetí vlastnictví výrobních prostředků státem v kolektivistickém systému neznamena, že výrobní prostředky byly opravdu zespolečenštěny. Nejlepší zespolečenštění nastane tehdy, když zaměstnanci budou spoluvlastníky velkých podniků.

Je nesporné, že velké podniky jsou nutné a často velmi užitečné, poněvadž mohou využít lépe moderní technologie v určitých oborech podnikání. Na druhé straně však také umožňují velké soustředění kapitálu v rukou několika bohatých lidí. Je tedy nutné, aby malé podniky byly pod zvláštní státní ochranou, je však také třeba reformy práva, které by usnadňovalo vlastnictví akcií širokými vrstvami lidu. Doporučuje se tedy, aby byly tři základní druhy akcií:

- a/ akcie volné, které je možno nakupovat na burse,
- b/ akcie zaměstnanecké a
- c/ akcie lidové.

Zaměstnanecké akcie jsou zvláštním druhem akcií, které se musejí nabízet v první řadě zaměstnancům podniku, a to za výhodných podmínek. Nemají-li zaměstnanci zájem, pak se nabízejí jako akcie lidové a v poslední řadě jako akcie volné. Zde jde tedy o to, aby podnik byl opravdu společností osob, tedy dělníků, techniků, administrativních zaměstnanců a majitelů investic. V takovém podniku se zaměstnanec-kými akciemi bude mít zaměstnanec právní vlastnický titul, který je zakotven v jeho pracovním poměru a který je právně spojen s osobou zaměstnancovou a který jí dává právo investovat v podniku nejen svou práci, ale také svůj kapitál, a být tak spoluvlastníkem. Jen tak se v zaměstnancích probudí větší podnikavost, vynalézavost a zájem na podniku, ve kterém pak mohou lépe uplatňovat svou inteligenci, odbornost, a také zvýšenou měrou právo na spolupůsobení. V takovém případě pak má zaměstnanec možnost, aby plně rozvíjel všechny dary své lidské osobnosti.

Stát má podněcovat obchodní společnosti zvláštními výhodami, aby nabízely část svých akcií jako akcie zaměstnanecké, a také jako akcie lidové. Takové podněcování bude ve formě daňových výhod pro podnik,

a případně také dáváním přednosti takovým podnikům při dodávkách státu a veřejným institucím, a udělováním některých speciálních licencí. Podmínkou ovšem bude, že podnik bude nabízet své akcie zaměstnancům za nižší cenu, než je běžná cena akcií na burze. Není ovšem nutné - a většinou to nebude ani možné - aby zaměstnanci byli vlastníky všech akcií ve svém podniku. Přístup k získávání dalšího kapitálu musí být podnikům vždy umožněn.

Stát podněcuje dále zaměstnance - nesmí je však nutit - aby pokud možno každý rok investovali určitou část svého příjmu tím, že koupí akcie v podniku, ve kterém pracují. Když se pak zaváží, že své zaměstnanecké akcie neprodají po dobu pěti let, dostanou po uplynutí této doby zvláštní prémii od státu, která bude větší než úroky za tutéž dobu ve spořitelně. Dále bude ona investovaná suma odpočítatelnou položkou v dani z příjmu v příslušném roce. Mimoto budou mít majitelé zaměstnaneckých akcií právo na dividendy a ostatní práva akcionářů.

Odborové organizace a svazy zaměstnavatelů budou mít právo rozhodovat v kolektivních smlouvách v rámci daných zákonů o dalších podmínkách nákupu a prodeje zaměstnaneckých akcií, a případně i akcií lidových. Závodní rady spolu s ředitelstvím podniků budou mít právo dohledovat podrobnosti pro ten který podnik.

V podstatě jde o to, aby vlastnictví výrobních prostředků bylo rozprostřeno pokud možno na všechny občany. Tento systém umožňuje plnější rozvoj lidské osobnosti na rozdíl od systému individualistického liberalismu na jedné straně a od kolektivismu na druhé straně.

Cituji papežské encykliky na obhajobu zaměstnaneckých akcií, zdůrazňují však, že zde není třeba argumentů theologických, ale stačí odůvodnění na základě přirozeného práva. Je také známo, že systém zaměstnaneckých akcií přijímá mnoho evangelíků, protestantů a pravoslavných. Spolupráce všech lidí dobré vůle je zde tedy žádoucí.

Stojíme před závažným problémem, co dělat s tak zvanými "znárodněnými podniky". Ideální by bylo, aby takové podniky se přeměnily na podniky opravdu lidové tím, že větší část kapitálu by se nabídla zaměstnancům ve formě zaměstnaneckých akcií, a to za výhodných podmínek, a případně zdarma starším zaměstnancům. Jiná část kapitálu by se nabízela jiným zaměstnancům ve formě akcií lidových, a konečně bude nutné počítat také s volnými akciemi pro každého, kdo je schopen investovat.

Zahraněční kapitál bude také nutný pro oživení hospodářství a pro získání nejnovější technologie a patentů, nebylo by však vhodné, aby cizí podniky vykupovaly větší počet "znárodněných" podniků. V žádném případě by cizí kapitál neměl vlastnit více než 49 procent akcií. Kdyby se jednou vytvořila středoevropská federace, pak by tato omezení neplatila pro členské státy federace.

II

Svatý Otec Jan Pavel II. ve svém okružním listě "O lidské práci" odsuzuje individualistický liberalismus, který se stal ideologií kapitalismu, ve kterém je naprostá svoboda zneužívána hospodářsky silnými proti slabým a chudým. Tato situace vede k hromadění kapitálu v rukou bohaté menšiny, a pak často všemocný kapitál odmítá sociální závazky a nechce sloužit obecnému dobru celku, ale jen zájmům svého zisku.

Na druhé straně odsuzuje okružní list také všechny druhy kolekti-

vismu a zcela jasně a výslovně zejména také jeho extrémní formy. Kolektivismus utlačuje a vykořisťuje člověka často mnohem více než individualistický liberalismus, neboť kolektivismus slouží bezvýhradně zájmům všemocného státního kapitálového monopolu. Je to tedy státní kapitalismus. Východiskem z této problematiky je politika rozproštění vlastnictví výrobních prostředků pokud možno na všechny občany.

Lidové akcie

Lidové akcie jsou dalším prostředkem - vedle zaměstnaneckých akcií - který umožňuje, abychom se vyhnuli nebezpečí individualistického liberalismu i kolektivismu. Zaměstnanci v nižších platových skupinách v malých podnicích, kde nemohou být akcionáři ani partnery, dále státní a jiní veřejní zaměstnanci, jakož i zaměstnanci kulturních, vědeckých, charitativních a náboženských institucí, kteří nemohou investovat své úspory v oněch institucích, mohou za podobných podmínek jako u zaměstnaneckých akcií získávat lidové akcie ve výrobních a obchodních větších podnicích, pokud ovšem nepatří do vyšších platových skupin. Ti totiž mají možnost kupovat volné akcie na burze.

Systém lidových akcií za podpory autonomních institucí hospodářských má usnadňovat nezamožným lidem z výše uvedených oborů zaměstnání, aby se stali také spoludávajícími výrobních a obchodních prostředků.

Další kapitál do rukou zaměstnanců

Stát podněcuje zaměstnavatele daňovými a jinými výhodami, aby dávali svým zaměstnancům dodatkem k normální "spotřební mzdě" další výkonnostní přídatky občas i ve formě "investiční a úsporné mzdy". Zaměstnanec obdrží v takových případech zvláštní veřejnou poukázku na určitý obnos, který musí být po určitou dobu - naříklad pět let - investován neb uložen u některých peněžních ústavů, úvěrních družstev, stavebních družstev, nebo použit k nákupu státních a jiných veřejných dluhopisů, k nákupu zaměstnaneckých akcií neb lidových akcií, a to navíc k možnostem uvedeným výše, kdy zaměstnanec investuje určitou část své "spotřební mzdy". Tato "investiční a úsporná mzda" může být také zapůjčena zaměstnavateli, nebo uložena jako vázaný vklad na stavbu neb zakoupení rodinného domu neb bytu.

Tento systém dává státu další možnosti podněcovat podle potřeby úspory a investice, případně je omezit a podněcovat spotřebu podle potřeb hospodářské situace. Je to tedy pružný nástroj hospodářské politiky, kterého je možno použít také v případech mladých zaměstnanců, kteří by měli šetřit před sňatkem, aby si mohli pořídit vlastní domov.

Ve všech těchto případech upravuje základní otázku zákon a vládní nařízení a podrobnosti jsou dohodnuty kolektivními smlouvami svazů zaměstnavatelů a odborových organizací na úrovni nadpodnikové, a konečně konkrétní podrobnosti pro jednotlivé podniky závodními dohodami závodních rad a ředitelství podniku.

Podíl na zisku

Poněvadž ke zvýšení produktivity nepřispívají jen majitelé kapitálu svými investicemi a nákupem nejnovějších technologických

vymožeností a vynálezů, ale také příčinnivost a schopnost zaměstnanců, a ne v poslední řadě také celá společnost se svým školstvím, budováním silnic, železnic, telefonických a telegrafických zařízení, a také celým svým právním systémem, je spravedlivé, aby se na plodech zvýšené produktivity podíleli nejen majitelé kapitálu, ale také zaměstnanci. Na plodech zvýšené produktivity se má tedy podílet celá společnost.

Zaměstnanci mají tedy právo na podíl na zisku -mimo normální spravedlivou mzdu -kdykoli se zisk podniku zvýší následkem zlepšené spolupráce zaměstnanců s ředitelstvím podniku, následkem zvýšené úspory surovin, zmenšení počtu vadných výrobků, většího šetření strojů, zařízení a náradí, zlepšení kvality výrobků a pracovních metod. Rovněž v případech zvýšení produktivity novými vynálezy a celkovým technologickým pokrokem se mají zaměstnanci podílet na zvýšení zisku. Bylo by krajně nespravedlivé, kdyby se na plodech zvýšené produktivity podíleli jen majitelé kapitálu, zejména jen majitelé velkého kapitálu. Obvykle totiž běžný majitel volných akcií nepřispívá ke zvýšení produktivity žádným svým přičiněním.

Zvýšení produktivity - což není totožné se zvýšením počtu vyrobených předmětů- se musí účetně a statisticky prokázat srovnáním s předešlým rokem. K tomu účelu je třeba zavádět jednak národní indexy produktivity a jednak podnikové indexy produktivity jako spolehlivá měřítka. Národní index produktivity má být pomůckou při zvyšování mezd vůbec a podnikový index produktivity má být pomůckou při určování podílu na zisku.

O tom, jak se naloží s podílem na zisku, rozhoduje zase v rámci zákona kolektivní smlouva a pak i smlouva podniková. Podíl na zisku může být vyplácen ve formě "mzdy spotřební", nebo ve formě "mzdy investiční a úsporové" podle potřeb hospodářské situace země.

Snad by bylo užitečné vysvětlit, že pojem "spotřební mzda" je jen povšechným označením a že se předpokládá, že i část oné "spotřební mzdy" bude uložena jako úspory a investována podle možností. Rovněž pojem "úsporová a investiční mzda" je také pojmem povšechným, neboť po určité době vázaného vkladu jako úspory, může být obnosu použito na jakoukoli spotřebu.

Mimo uvedené případy by se zaměstnanci měli podílet také na čistě konjunkturálním zisku, který je umožňován všeobecným zvýšením obchodu ve světě, nebo také celní ochranou. Rozbor podobných případů by jasně ukázal, jak dosavadní hospodářské a ideové systémy dávají přednost zájmům kapitálu soukromého nebo státního a jak se uskutečňovalo soustavně proletarizování občanů v národním i světovém měřítku.

Výhody navrhovaného systému

Navrhované reformy budou zbrání proti tvoření monopolů a oligopolů, vzpruhou ve snahách odstranit škodlivý třídní boj a podnětem k tvůrčí spolupráci sociálních partnerů. Je to také cesta k demokratizaci společnosti, ke zmenšování křiklavých hospodářských rozdílů, ke zvýšení produktivity práce, a celkem tedy ke zvýšení blahobytu.

Tento systém může také napomáhat v boji proti inflaci, neboť

bude umožňovat státu, aby podle potřeby stimuloval nebo mírnil spotřebu, úspory a investice. Stát by měl také možnost zmrazovat nebo uvolňovat speciální fondy "úsporové a investiční měny".

Ne v poslední řadě zabraňuje navrhovaný systém vážným a nežádoucím jevům, které pozorujeme jak v individualistickém liberalismu tak také ve všech soustavách kolektivistických, a tím je odcizení zaměstnanců od podniku, odcizení člověka od společnosti a odcizení člověka od člověka. Odcizení je projevem rozvratu hospodářských, sociálních, politických a psychických vztahů. Je to tedy rozvrat demokracie.

Odcizení je také příspěvkem k vzrůstu duševní rozvrácenosti, mentálních chorob, podnětem k používání omamných drog, a ne v poslední řadě příležitostí k nedemokratickým revolucím. Historie nás může poučovat o tom, že před mnoha revolucemi bylo často mnoho bídy, nespravedlnosti, nespokojenosti a zmatků.

Stanislav Hofírek

/ Z připravované knihy "Perspektivy
lidskosti"/

Uvažujeme o několika citátech

"Ano, už tehdy, když jsme byli u vás, dali jsme vám toto pravidlo: "Kdo nechce pracovat, ať nejí." A teď slyšíme, že někteří z vás žijí nepořádně a nic nepracují, ale jsou velmi zaměstnání věcmi, do kterých jim nic není. Takovým lidem důrazně přikazujeme mocí, kterou máme od Pána Ježíše Krista, aby pěkně v klidu pracovali a jedli chléb, na který si sami vydělají." / 2 Tes 3, 11-12 /

"Blahoslovení, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyčeni". /Mat 5,6/

"Ve světle toho, co bylo uvedeno výše moho návrhů předložených odborníky v katolickém sociálním učení a nejvyšším Učitelským úřadem Církve dostávají zvláštní význam: návrhy na společné vlastnictví pracovních prostředků, podílení dělníků na řízení a /nebo zisku podnikání, tak zvané akcie zaměstnanců atd."

Jan Pavel II., Laborem exercens, 14 /

"Můžeme mluvit o zespolečenštění jen tehdy, když povaha subjektu společnosti je zajištěna, to znamená, když na základě jeho práce každá osoba je plně oprávněna považovat se za spoluvlastníka velkého pracovního podniku, kde pracuje spolu s ostatními"/Tamtéž/

Připravovaná témata příštích čísel :
Středoevropská federace
Politika a křesťanské ctnosti